

Bókmentaheiðurs- lønin hjá Norður- landaráðnum

BROT ÚR ROÐUNI HJÁ JOHS. A. DALE VIÐ HANDANINA
I REYKJAVÍK

Aára 1655—1709 blív í færoyisk
historie kalla den gabelske tida.
Gablatið. Den tysklodde kam-
merskrivaren, Christopher Gabel,
hadde oyane i ten af Frederik III
seinare af etterkomaren Christian
V mot ei arleg avgitt på 1000 riksd-
dalar. Lensherren sette aldri sin fot
på Færoyane, men i Tórshavn had-
de han ein landstul, som kravde
tæn skattar og avgifter. Gabel had-
de og einreitet til handelen, som
han leigde ut til ein handelsforval-
tar. På det vesle kastellet midde
ein kolstensk kommandant. Fest-
ninga vart aldri ferdigbygd men
fylte sin funksjon som straffean-
stalt. A fa sendt klager til Køben-
havn var praktisk tala umogeleg,
fordi kontrollen med utgaande post
sendingar var så streng. Gabel-
tida har vort ståande som den
svartaste periode i færoyisk histo-
rie. På den tida vart det ordtakelt
skapt at »Fa sorgjer over ein fute-
daudee.

Dette tid og desse tilstand er det
William Heinesen skildrar i roman-
en »Det gode Håbe», i forklaring
og saletis som tida og tilstanda er
genopplevde i ein diktande fanta-
si. Fiksjonen er den at teologen
Peder Borresen, som har vort
prest i Tórshavn, skriv lange brev
til sin venn og studiekamerat Jonas
som er prest ein stad i Norge.

Denne Peder Borresen har i stu-
dientida vort kjend med ingen rik-
gare enn dr. Bartolin og kanselli-
rad Peder Schumacher, men har
ikkje gjort nokon stor karriere.
Grunner er »en overvættede gene-
enhed for flydende vædske, og
nok andre veikskapar dertil. Han
har i tre år rejst til sjøs, han har
vort præceptor for barna til ein
embetsmann i Danmark, har vort
kapellan hos ein prest, men fekk
avskil fordi han etter kjent teolo-
gisk monstret, kasta eit blekkhorn
i skallen på presten, vart så sjele-
sorgiar in »en foreglet dal udi
Norriges gudsforladte fjelde», og
har endeleg vort forvist til den
aller ystte utpost i kongeriket til
Færoyane, »et land der råber til
himmelen om magerhed og armode»
Og det viser seg at nettopp her har
han ei gjerning å gjere.

I sine lange brev gjer han ven-
nen Jonas kjend med — det vil
seie: William Heinesen gjer sine
lesarar kjende med — eit broket
samfunn av embetsmenn, handels-
menn, soldater, prelater, fangar og
fangevaktarar, nokre få meigte og
rike, mange fattige, nauldande og
rettlause, vankunnige og ov-
truiske. Høga oppe er landsfuten
Diderik Hindsou »en koldtsindig
regnemester og samvittigheds-
røvere», og kommandanten Claus
Cattorp ein mann med »en kold-
sindigt og tvært hjerte og ikke me-
re forstand end en tumpet pøge» —
likenle ikkje verre, står der enn så
mange andre militære som »blindt
parerer de ordre de får af deres
foresatte, hvorved de mener sig for
egget ansvar aflastede». Ein stad
nedst på rangstigen står landsbod-
delen, Ole Sudring, og dei spe-
dalske i asylet på Arge. Der oppe
gjer maktkampen og intrigespillet
sin gang, der nede råder nauda,
rettloysa og vanmødet.

Peder Borresen er ikkje nokon
overlegen intelligens, ingen myndig
prelat og slett ikkje noko dyds-
monstret. Men tvert gjennom sine
våte og mindre våte eventyr har
han bevarat sin rettferdssans, sitt
moraliske mod og ei fortvilta tru på
at det trass i alt kan nytte å strit
mot uretten. Ein gong gjer han
ein dyr ekt på at han skal gjere
det han kan for å hjelpe folket i
Havnen mot maktahavane, og hel-
ler lide døden enn gi opp.

Det er ikkje noko klokt planlagt
og friskt gjennomført felttog vi
blív vitne til. Peder Borresens veg-
ar er snirkelte og underlege, dei
fører til møte med landsfot og lag-

mann og kommandant, men også
til skjenkestover og jentekammers,
til sjukerom og fangehol, opp på
fjellet og ut på fjorden. Heinesen
far oss folge den travle presten på
vegane hans, viser oss den tette
rada av fargerike scenar, somme
halsnorande i sin tragikk, andre
gratt kvardagslege, mange med ein
humoristisk bitone.

I året 1670 — etter historia to
år seinare — skjer det stordrama-
tiske ting i Tórshavn, ting som
gjer at lerarane kan legge bort
boka i trygg visse om at ein mor-
gon er i ferd med å renne over
oyane.

Ein færoying som kjenner histo-
ria om oyane, ein skolekamerat
og venn av Heinesen, har fortalt
meg at hendingane i sine store drag
er historiske, og at Heinesen har
hatt forebilet til fleire av perso-
nane. Til hovudpersonen har han
lært mange drag frå den dansk-
fødde presten Lucas Jacobsen De-
bes, som var til stor hjelp for fæ-
royfolket i den vonde tida.

Men først og fremst er boka dik-
ting. Og Heinesen har iallfall også
hatt eit anna foremål med ho enn
å gi eit historisk bilete. I eit av
brevna til sin venn Jonas skriv Pe-
der Borresen:

Tey 12 fiskimannamál javnaðarmanna og tjóð- veldisflokkurin

Ikki meiri enn komin til Fø-
roya gjordi Erlendur Patursson vart
við seg við í blaðgrein eftir blað-
grein at leyta á ta einasta 100 pst.
arbeiðarafyrirkunni A. T. á Tvor-
oyri.

Ikki var ikki lukkuligt orðalag,
hann nýtti: Suðarpól, Polyp o.á.
Tað var hattið til ta sosialdemo-
kratisku arbeiðararorsluna, sum lá
aftan fyri her.

Ikki var atburðurin betri nú, tá
ið hitt stóra velduga fiskavirki í
líkanandi stíl sum Findus virki í
Noregi skuldu byggjast á Tvoroyri.
Hetta virkið, ið kundi skapt ikki
bara eina nýggja framburðaríð í
Suðuroy, men í øllum Føroyum
var Erlendur við øllum íhaldslýð-
stýringu og borgarligu íhaldslýð-
ingini uttan fyri landstýrið aftan
fyr seg sum ein villur maður
imóti og forkom hesum stórvirki,
ið hevði kunnað hevjað fiskaprísir
her á hedd við fiskaprísir í No-
regi og bjargað arbeiðingini hjá
okkara linubátum í Føroyum.

Hetta virkið varð felt, tá Er-
lendur Patursson og alt íhaldslýð-
i Føroyum í hatti móti ta sosial-
demokratiska líðinum í Suðuroy
spenti bein fyri tað.

Fyrí hesa ógerð ikki bara imóti
Suðuroynni, men móti øllum Fø-
royum vil hitt grima afturhald og
hatarar av arbeiðararorsluni fáa
fólksins svar at merkja.

Javnaðarmenn hava lagt 12 mál
á ting, 12 fiskimannamál:

1. Fritidárlon til útróðarmenn.
2. Studning til útróðarmenn á
bygd, so teir verða at fáa sama
reina fiskaprís sum á stórplass-
unum.
3. 3 pst. í rentustudning til lætta
fyrí fiskivinnuna (3 pst. av
skipkostnaðinum).
4. 1500 kr. í minstulon til skips-
fiskimenn.
5. Landsfiskavirki.
6. Einkarandeisinnflytan av út-
gerðarvorum.
7. Hækking av prísivíðót til smá-
an og millumfisk.

Og dog má jeg ofte i mistroste
stunder spørge mig selv og slige
tilstande endda er så særegne for
just dette afsondrede og upagtede
land i havet, men ikke også i man-
ge hen seender betegnende for vor
uselige tid, ja måske ret høst for
hele vort skøbelige menneskelige
kon, som immer plages og rides
af havesyge og magtgridske mænd,
ojenskalke og krigskarle, det me-
nige folks mængde til ulykke og
førnedrelse.

Vi kan vel tænke oss at William
Heinesen her har haldi ekstra godt
fast i Peder Borresens penn. Han
må ha vilja skildre striden mellom
undertrykking og rettferd reit al-
ment, men projisert ned i eit lite
oysamfunn og tilbake til ei nokå
fjern tid. Dette synet har komiteen
gitt uttrykk for i grunnginga for
tildelinga av prisen. Det er der
sagt at romanen »gjer eit frodig
og fargerikt bilete av ein krise-
periode i nordisk historie og sam-
tidig ei almenyldig skildring av
striden mellom rettvisse og under-
trykking».

Heinesen har dessverre ikkje kun-
na komma hit for å ta imot prisen.
Eg tillet meg å helse Nordisk Råd
og oss alle frå han med desse line-
ne frå hans dikt »Stjernerat».

Kulden begjerer gloden i vort blod,
den vrede vind vil møttes med vor
vilje,
det tomme hvelv vil fylles med
vort mod.

Skála skipasmiðja & handilsvirki

SKÁLA

Telefon Runavík 7260

Stálskipasmið

Sleipistöð

Skipasmiðja

Mekaniskur verkstaður

Elektriskur installatiónir

Skipsútgerð

Fiskaútflutningur

Sildaútflutningur

Frystivirki

Matvorbúð

Klædnabúð

Kol

Nýmótans fiskavirki við kuldagoymslum

FÆRÖSK MARGARINE

Vita No 1

VITAMINISERET

FÆRÖSKT PRODUKT

FINT PRODUKT

Húsabygging - húsálansgrunnur

Húsabygging hevur í mong ár
verið ein torforur spurningur —
hjá mongum — er tað enn av tí
ovurhoga prisi og ringu lániskipan,
stutt áramál og út av lagi hog
renta.

Seinasta landsstýri var byrjað at
fyrirleika eina lagaliga lániskipan
við langfreistaðum lánum. Men
av tí at matrikulering var neyðug
— her var litúð komið ávegis
frammanundan — gekk eitt sindur
torført — mátti hava sína tíð. So
hendi tað at annað landsstýri kom
til og kveistraði tað til viks, tí
hjálpin var donsk.

Sitandi landsstýri hevur stovnað
ein húsálansgrunn, sum skal læna
uppá 3. veðrætt og soleiðis kunna

læna 80 pst. við tað, at Sparikassin
skal læna 40 pst. móti 1. veð. Pf.
Húsálans 20 pst. móti 2. veð og
síðan lógtingsins Húsálansgrunnur
20 pst. móti 3. veð, tilsamans 80
pst.

Hetta kann saktans siggja væl út
á pappirinum, men kemur neyvan
at loysa spurningin.

Tað er alt annað enn bara at
seta seg fyrí stór lán, tí 80 pst. í
láni sum húsuprisurin er í Havn,
gevur so samalliga stóra ábyrgd
afutard øllum øðrum býrdum, at
tað skal ikki vera maður við lag-
ri inntøku greiða rentur og av-
drátt fyrí at sleppa undan at verða
settur út á gotuna, tí ta ein kemur
so fyrí, verður eingin eyðmýkt vist

Ikki er húsabyggingin loyst við
nokrum húsálansgrunn, langt ifrá,
tí lat okkum taka tann okkurpris,
ið er á grundstykki, umleið
20.000 kr. skal maður útvega áð-
renn hann kann seta á, í láni út-
vegast ikki eitt einasta oyra fyrr
enn húsíð er innlokað, og tað skal
ikkje smápeningur til sum arbeiðs-
lomin er og prísur á byggiftfari.
Tilfar til hús er kanska moguligt
at fáa uppá kredit, men við teirri
treyt, at viðkomandi sum tilfarið
letur fær fyrsta rætt til tann pen-
ing maðurin fær útgöldið í láni
av víðirðum húsin verða mett til,
tá tey eru innlokað, og hvussu
mikið moguligt er at fáa í láni
vælt nógv um metingina (menn-
inar).

Tað hevði ikki verið av minni
týðing, um landsstýrið gjordi út-
veg fyrí at tryst grundprísirni við
ur enn at útvega stór og dýr lán,
tí lán er nú einaført nákað sum
skal rindast aftur, og tað í dýrum
dómi.

Tá tað nú er so trøngt við at
læna til húsabygging, má tað vera
meir enn lógíð, at Føroya spari-
kassi skal hava givið lyfti um at
finansiera stórbygging sum lands-
bókasavn við tilhoyrandi søvnum.
Hesin sami sparikassi, sum ikki
hevur hildið seg foran at læna til
húsabygging vegna ov litlan likvið-
dietet. Hann hevur lagt lánarum
eina við — ið hvussu er onkrum —
at 40 pst. var ikki gjorligt at læna
uttan til hús, ið ikki lógu hægrí í
prisi enn 50.000 kr. Um nú hetta
sama var galdandi fyrí ta hús-
bygging sum fer fram, hvar prís-
(Framhald á 3. síðu)

8. Sama studning til smærri havn-
veitur og lendarar sum verður
við landstýri til bygging av vegum.
9. Agnstudning.
10. Útróðrastudning til manning á
myndaðum skipum.
11. Veðhald fyrí lánum til fiski-
menn til útróðrafisk á goymslu.
12. Fylking av øllum skipaæt-
arum á andelsgrundlagi fyrí
at fáa biligar útgerðarvorum.
13. Avtøka av 1½ pst. gjaldi á
soluvirðinum av fiski, ið verður
ur landaður í útlöndum.

Nokur av hesum málum hava
verið til alment orðaskifti á tingi.
Menn undraust á, hvussu saman
bitin mótiðan var hjá tjóðveldis-
monnum móti hesum málum.

So hætta hesir menn viðhvort
at halda fram, at teir eru fyrí fiski
menn.

Einstakir tjóðveldismenn vóru
sum áhoyrarar undir viðgerðini av
sumnum av hesum málum. Teir
krossaðu seg í harni móti sínum
fyrirverandi — teir fara fá teim-
um — partamonnum.

- 14.24 Sangur
- 14.45 Dávið Stefansson frá Fagra-
skógi. (Ur skaldageiminum).
Háns Thomsen leggur til rætt
is.

UTVARPIÐ

Leygardagin 6. mars

- 07.15 Morgunlestur.
- 07.30 Veðurtíðindi og tíðindi.
- 07.35 Tónleikur.
- 12.20 Veðurtíðindi og tíðindi.
- 12.32 Dogurðatónar.
- 13.00 Frammáttamaðurin. Fjórði
partur av framhaldsøgu Al-
bert Camus. Jóhannes av
Skarði lesur og umsetir.
- 13.37 Tónleikur.
- 13.00 Egyptalandsferð. Aksel Tór-
gæd hevur samrøðu við K.
O. Viderø.
- 14.24 Sangur
- 14.45 Dávið Stefansson frá Fagra-
skógi. (Ur skaldageiminum).
Háns Thomsen leggur til rætt
is.

Mánadagin 8. mars

- 07.15 Morgunlestur.
- 07.30 Veðurtíðindi og tíðindi.
- 07.35 Tónleikur.
- 12.20 Veðurtíðindi og tíðindi.
- 12.32 Dogurðatónar.
- 18.30 Veðurtíðindi og tíðindi.
- 18.42 Ur ymsum heraðshornum.
- 19.00 Lott leg.
- 19.45 Klassisk gramfonkonsert.

Týsdagin 9. mars

- 07.15 Morgunlestur.
- 07.30 Veðurtíðindi og tíðindi.
- 07.35 Tónleikur.
- 12.20 Kura vor Frankfurt 3. Skúla-
útvarpið við týskum.
- 09.15 Kura vor Frankfurt, 3.
- 12.20 Veðurtíðindi og tíðindi.
- 12.32 Dogurðatónar.
- 18.30 Veðurtíðindi og tíðindi.
- 18.42 Aftur við nátturðanum.
- 19.00 Barnasending.
- 19.30 Tónleikur.
- 20.00 Ur bókaheiminum.